

Sıradaki Oyun

Rasim ÖZGÜR

Özet

Anahtar kelimeler: Modernizm, Postmodernizm, Rasyonalizm, Pozitivizm, Yabancılaşma.

Bu makale iç içe geçmiş bir dönemde belirginleşen modernizm ve postmodernizmin felsefi temellerine değinerek plastik sanatlardaki yaratıcılığını tartışır.

Summary

Keywords: Modernism, Postmodernism, Rasyonalism, Positivism, Alienation.

This article discusses the precarious creative potentialities of modernism and postmodernism as they overlap and are juxtaposed on both practical and theoretical level, by touching upon their philosophical foundations.

Giriş

Biçimsel yönüyle belirginleşen bazı deneyimlerin kavram kapsamında yorumlanması dil yetisiyle kaygan bir zemine sürüldükçe, modern, postmodern dönemlerindeki sanat, bilim ve felsefi alanlara yayılan tartışmalar da tutarsızlığını ancak bu kayganlığın sayesinde sürdürecektir. Gittikçe derinleşen bu sürtüşme ortamında Modernizm; Rasyonalizm, Pozitivizm ve Empirizm gibi hareketlerle gelen Materyalizmin bir ürünü olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla gelenek ve ruhsallığı silip süpüren tehlikeli bir dinamizmin sorgulanması da Postmodernizmin doğuşunu belirler.

Çaresizliğin Çare Arayışı

Görünüşte bu yorumlar, sanat ve sanat dışına taşınan yanlarıyla oldukça geniş ve tarihsel anlamda modernizmin içinde ve hatta onun sayesinde kuyruğuna saldıran bir yılan gibi devinerek, Umberto Eco'nun da ifade ettiği gibi; yeniden bir orta çağı anımsatacak kadar sinsi ve ürkütücüdür. İğgüdü, din ve millî duyguların tetiklendiği bu dönemde, özü belirsiz, amorf bir kitlenin içinde nefsine düşkün, dengesi bozuk, hiç durmadan her şeyi tüketen insan, düşlerinin peşinde, şakasız bir oyuna dalmış, alabildiğine küçük ve yüce, gerçeklerle yüzleştikçe inancından arınır. Ezelden beri hep bu oyun ve bu sahnede, çılgınca taptığı tanrıların eşiğinden uzak ve evrende yalnız, aklında çocukluktan kalan, ateş böcekleri ve yıldızlar, olağanüstü ve sıradan, her şeyin içi boşalmış, süratle yadsınan bir zaman diliminde belleği boş ve her gün, her gece binlerce yüzün, belirmediği gibi silinir görüntüsü.

Sınırsız olasılıklar içinde zaman, dünü bugüne, bu günü yarına bağlarken, satıhta kalan her şeyin sıradanlığı, doyumsuz bir tüketim toplumunun sıradanlığıyla yan yana. Güdümsüz ve kendiliğinden bilinçaltının derinliklerinde, propaganda, vaaz ve reklam araçlarının arasında, vitrinler ve gece hayatının imajı cazip bir ikram gibi sunulurken, yaşam derdi ve güç dengeleri sanıldığı kadar esnek değil. Bu şartlarda bir bir dirençle boğuşan her nesil, gerçekliği işgal eden yeni bir sahneyle yüzleşir ve yaşamın sınırsız şeridinden kesitler, neyin nereden geldiğini belirtse de düşünce bazında bu yüzleşme, farklı zeminlere kayan bir fay kırılması gibi tanımlandıkça değişir. Değişimi gerekli kılan bu sistemin içinde varoluşun değişmez koşulu yeni bir oyundur sanki. Fazıl İskender'in deyişiyle; "Bir çocuğun oyunu erken anlaması, bu çocuğun oyunu geç anlaması kadar korkunç ve acı. Bu da hayatın korkunç bir oyunu" ve çocukluğunu yaşayamayan toplumlar, çocuksu bir duygusallıkla bağlanır hayata. Dini inançlara yönlendirilen bu duygular, bilimsel bir dünya görüşüne dayanmasa da, etkisi sürdükçe geleneğe dönüşen kültürel gerçekliği oluşturmuştur tarih boyunca.

Kısır Döngü İçerisinde Sanat

Bilgi çağında bu kültürel miras, etnik ve dini temelden bağımsız plastik özellikleriyle estetik alanda yeniden yorumlanır. Soyut sanatla evrimini tamamlayan Modernizmin yaratıcılığında bu yorumlama, geleneklerle zıtlaşmanın duraklamasıyla yeni bir anlayış olarak, disiplinler arası sanat aracılığıyla, içeriğin yenisinden öne geçmesini sağlar. Modernizmin saflarında

başlayan bu sorgulama kutuplaşan ideolojik savaşa araç olan samimiyetsizliğe duygusal bir tepkidir sanki başlangıçta. Bu soğuk savaşın gösteri yarışında öne geçen taraflarsa bağımsızlıktan yoksundur adeta ve ilk çıkışında biçimsel bir tanım olarak kültürel devrimlerle özdeşleşen Modernizm, geçmişe dönük hesaplaşmalara ön ayak olan önemli bir vesile olmuştur sonuçta. Ne var ki bu hesaplaşma belirli bir sınıf bilinciyle yürütülmez. İşte bu yüzden yenilenme sürecinde Modernizm, ideolojik anlamda muallâklığı sayesinde sınıfları dışlayan bir tanım olarak kolaylıkla yayılırken, sınıf hareketlerini gizleyen, bu kaygan zemin üzerindeki tartışmalar da, tüketim tarzına geçen yaşamın umursuz ortamında yapılır. Ortaçağdan bu yana bireyin kışkırtılmasıyla sürdürülen bu hareketleri teşvik eden burjuva ideolojisi, ortaçağın skolâstik felsefesiyle mücadelesinde haklıyken, katlanarak artan sosyal sorunların karşısında tutarsızdır. Ancak yürüttüğü egemenlik stratejisindeki bu tutarsızlığı bile, çıkarlarına ters düşmez. Maddi yönüyle gelişen bu yaşam ortamında maneviyat, folklorik duruma düştükçe, ideolojik işlevinden uzaklaşan sanat da kendi içinde yoğunlaşarak estetik alana yönelmiştir. Plastik anlamda nesnel gerçeklikten soyutlanan Modern sanatın devrim niteliğindeki bu öze dönüşünden sonra belirsizliğini, transestetik alanda değerlendiren Baudrillard, rasyonel mantıkta tekrara geçerek çoğaltılan sanata ilişkin atıflarından da anlaşıldığı gibi gerçeklerle yüzleşmenin getirdiği illüzyon kaybından sonra sanat varlığını simülasyon ortamında sürdürecektir. Postmodernizmin en büyük rahiplerinden biri sayılan bu yazar konuyla ilgili röportajında, düşünce bazındaki bu yanlılığı kesin ve tereddütsüz tavrıyla şöyle yanıtlar;

"Bu rahiplik referansının yersiz olduğunu düşünüyorum. Söylenebilecek ilk şey, bir insanın büyük bir rahipten söz etmeden önce post-Modernizmin ya da post-modernin ne anlama geldiğini sorması gerektiğidir. Bu kavrama benim kadar uzak biri olamaz. Post-Modernizm bir deyimdir, insanların kullandığı, hiçbir şey ifade etmeyen bir deyim. Hatta o bir kavram bile değildir, hiçbir şey değildir."(Baudrillard,, 1998:9)

Süreklilik içinde gelişen kültürlerin ani değişimiyle boy gösteren bu tartışmalar, geçmişe dönük sorgulama sürecinde derinleştikçe iç içe geçmiş bir zaman diliminde belirginleşen kavramların anlamına ilişkin sorunlar da, genellikle bakış açısı ve ifade biçimine göre değişir. Baştan da belirttiğimiz gibi, artık sözünü ettiğimiz fay değil gürültüsüdür sanki

tartışılan. Çünkü dille iletilen temsili düşüncede zıtlıklar da temsildir ve soyutlandıkları için rahatlıkla yer değiştirebilir. Bu durumda Baudrillard'ın rahipliğini bir yana bıraksak bile Modernizm'i sorgulayan bir hareketi dışlamakla vurgulanan pozisyonu sabit sayılmaz ve bütün bu çelişkiler içinde çağımızın sanatsal alanlardaki yaratıcılığı üretimden kopan kitlelerin tüketim konumundaki tatminsizliğiyle yayılırken doğal olarak sıradanlaşan sanatın çıkmazı da sıradanlıkla erdem arasında unutulmuş idealizmin eşliğinden uzaklaşır. İşte bu yüzden materyalizmin bir ürünü olarak tanımlanan Modernizmin karşısında skolâstik düşüncenin yeniden belirmesi, bireyselleşmeyle sarsılan geleneklerin korunmasında olduğu gibi milli bütünlükle bağdaşmayan sosyal çalkantıların da önlenmesinde gerekli görülür. Sermayenin desteğiyle güdümlenen bu ideolojinin ülkeden ülkeye dağılan etkisi, bağımlı tutulan ülkelerin kimliğini yıpratıcı bir stratejiye dönüşür sonuçta.

Aşılması gereken bu krizin belirsiz ortamında zevksizliğin yayılmasıyla boy gösteren bu vaka, Modernizmi yaşamadan, Postmodern döneme giren toplumların yaratıcılığını tabansız bırakır. Hiç bir kıstas aramadan her şeyin albenisini kullanarak, ticari kaygılarla çoğaltılan eşyalar arasında, kendi zamanı ve mekanından ayrılan sanatın anlamsızlığını bile işgüzarlıkla abartan pazarlama ortamında sanat, kurtarılmak istense bile kurtarılamaz. Doyumsuz tüketim talebinin sanal gerçekliğinde gelişen bu sahtekârlığın sırttan boşluğu, abartılı bir duyarsızlıkla eklenen alakasız içerikle telafi edilir. Hâlbuki paylaşım sanatın işgüzarlıkla sunulan nesnellüğünde değil, yaşam biçiminin gerçekliğindedir.

**Yrd. Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, e-posta: rasim.ozgur@deu.edu.tr*

KAYNAKÇA

BAUDRILLARD, J. *Simülakrlar ve Simülasyon*, Dokuz Eylül Yay. İzmir, 1998